

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертаційне дослідження
ЧЖАН ТЯНЬТЯНЬ
**«Жанрова еволюція інструментального капричіо:
від Дж. Фрескобальді до Ф. Мендельсона»,**
представленого на здобуття наукового ступеня кандидата
мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03 – «Музичне мистецтво»

Дисертація Чжан Тяньтянь є цілісним музично-теоретичним дослідженням, яке розкриває проблеми виникнення та розвитку жанру інструментального капричіо. Розкривається історична еволюція цього жанру, простежується його видозміна на прикладах, які найяскравіше проявляють ознаки жанру і, водночас, демонструють його трансформацію в процесі історичного розвитку. Актуальність теми не викликає сумнівів, оскільки сучасне теоретичне музикознавство потребує ґрунтовних розробок її категорій, зокрема, теорії жанрів. Розуміння жанрової специфіки музичного твору, усвідомлення його жанрової природи спрямовує виконавця до правильної інтерпретації змісту. Погодимось з дисертанткою про недостатню вивченість жанру «капричіо», що залишає перспективи для нових осмислень вже давно відомого жанру європейської музики. На основі дослідження Чжан Тяньтянь створюється повна та цілісна картина сприйняття такого жанрового різновиду як «капричіо».

Дисертація, що дуже важливо для наукових праць, демонструє високий рівень новизни, що проявляється в розробці нової термінології, в окресленні генезису жанру інструментального капричіо та його часової трансформації на прикладі творів відомих композиторів минулого. Автор розкриває типові та нетипові ознаки капричіо, формує принципи жанрової еволюції.

Наукову цінність дослідження засвідчує велика кількість аналітичного матеріалу. Теоретично представлені твори Дж. Фрескобальді, Й.С. Баха Ф. Мендельсона, на прикладі творчості яких демонструється процес розвитку жанру капричіо. В першому розділі певна увага приділяється й відлунню цього жанру в скрипковій музиці. Особливого значення в дисертації набуває

Другий розділ, в основі якого – дослідження жанру «капричіо» в творчості Ф. Мендельсона.

Отже, основний зміст роботи свідчить про ґрунтовність дослідження, наявність теоретичного й практичного значення в розвитку музикознавчих досліджень із проблем жанрової складової музичного твору. Матеріали дисертації мають широке призначення в сфері історії та теорії музики, особливо цінними будуть для виконавської практики. Обрані дисертанткою методи дослідження адекватно відображають мету і завдання наукового пошуку. Дисертація добре структурована, логічно побудована, динамічно розташовані розділи дисертації.

У Першому розділі проведено етимологічний аналіз назви жанру музичного твору – капричіо, який характеризується як поняття і явище. Представлено усі можливі визначення жанру та похідних від нього назв. Помітно звернення до старовинної літератури, зокрема праць Г. Рімана, Ф.А. Брокгауза, І.А. Єфрона та сучасних словникових видань. Водночас, автором запропоновано самостійне визначення жанру «капричіо». Усі дефініції та тлумачення термінів у дисертації Чжан Тяньтянь виділено жирним шрифтом та окреслено рамками, що візуально покращує сприйняття важливих постулатів наукової праці.

У цьому ж розділі представлено творчість Дж. Фрескобальді, спадщина якого не надто популярна в силу відсутності інформації про важливість його доробку в історії музики. Розкрито особливості музики композитора, його майстерність в галузі форми та особливе поводження з тематичним матеріалом. Одночасно дисертанткою характеризуються форми музичного життя Західної Європи XVII століття, простежується шлях зародження гомофонного стилю та зміни в розвитку поліфонічного мислення.

Аналіз стилю Дж. Фрескобальді здійснюється в органічній єдності з характеристикою тих процесів, що відбувалися на той час у мистецтві, громадському середовищі, надаючи об'єктивності та правдивості зазначеним позиціям. Дж. Фрескобальді представлений як творець власного

інструментального стилю, який згодом став і стилем нового часу. Як попередник Й.С.Баха, на що доречно вказує автор дослідження, Фрескобальді був взірцем для великого поліфоніста, зокрема в традиції фіксування та шифрування власного ім'я у своїх творах.

На основі проаналізованої першої книги з 12 капричіо на різні теми та арії, детального аналізу найбільш відомих капричіо Дж. Фрескобальді, виявляються загальні риси жанру та творчості композитора. Аналітичні матеріали формують уявлення про загальний історичний розвиток жанру «капричіо» та поліфонічну техніку того часу, засвідчують майстерність поліфонічного мислення композитора та його сміливі новації в сфері поліфонії строгого письма. Цілісний аналіз Капричіо на «Джирольметту» Дж. Фрескобальді визначає особливості драматургічного розвитку твору та, знову, підтверджує майстерне володіння композитора технікою строго та вільного письма.

У процесі аналізу одного із зразків жанру в епоху Бароко – капричіо Й.С.Баха – дисертантка окреслює джерела програмності в творчості композитора, зокрема, значення в цьому процесі «Біблійних сонат» Йогана Кунау. Проте зазначається й відмітне ставлення композиторів до духовної тематики.

Детально розкриті принципи будови форм частин програмного «Капричіо на від'їзд улюбленого брата», зокрема, фуг, варіацій на basso ostinato. Отже, цей розділ дисертації представляє ранній стиль Й.С.Баха.

Як зазначалося вище, найбільш ґрунтовний та «кульмінаційний» розділ дисертації – Другий, де охарактеризовано значення творчості Ф. Мендельсона в еволюційному процесі розвитку жанру «капричіо». Представлено багатогранну діяльність Мендельсона, як композитора, диригента, піаніста, педагога та організатора музичних заходів; змальовано середовище композитора, його оточення, згадано попередників та послідовників. Приділена увага й загальним процесам в розвитку музичного

мистецтва, зокрема, формування уявлення про образність, організацію музичного цілого, музичну форму.

У процесі дослідження творчого стилю Ф. Мендельсона постає питання «композиторського професіоналізму», теорія якого розроблена С.В. Мірошніченко та розглядається як «комплекс естетичних поглядів» і «музично-технологічних прийомів» (ст. 85). Відзначається ставлення композитора до традицій. На думку автора, саме жанр – основне джерело втілення традицій. Вказується, що доступність музики Мендельсона, особливо його мініатюр, пов'язана з її відповідністю музичним уподобанням сучасників. Автор зазначає, що його творчість поєднала класичний і романтичний стилі, характеризуючи Мендельсона як «класика серед романтиків», якому, в силу вихованої стриманості, не характерна бурхлива емоційність.

У підрозділі, присвяченому ролі Ф. Мендельсона в становленні музичного професіоналізму Німеччини, охарактеризовані творчі контакти композитора з представниками різних країн Європи, що вплинуло на особливості формування його ідейно-художніх поглядів, творчої та виконавської майстерності. Матеріал цього підрозділу сповнений цитатами з листування, спогадами його сучасників та друзів. Мендельсон представлений як виконавець та пропагандист «серйозної» музики. Водночас, розкрито просвітницьку діяльність композитора, організацію ним першої німецької консерваторії; охарактеризовано систему навчання в закладі, та його роль в розвитку європейської музичної культури та освіти.

Аналізуючи жанрові уподобання Ф. Мендельсона, дисертантка розглядає, систематизує та досліджує твори в жанрах «капричіо», «капричіозо», «капрису» в їх взаємодії та висновує про своєрідні риси жанру «капричіо» в творчості німецьких композиторів. Автор відзначає класичність формотворення «мендельсонівських» фортепіанних опусів, наявність замкнених структур та, водночас, тяжіння до цілісності.

Чжан Тяньтянь демонструє еволюцію жанру «капричіо» в межах стилю Мендельсона, виокремлюючи ряд особливостей творів композитора, що не були раніше відзначені музикознавцями. Дисертантка аналізує капричіо як зразок «чистого жанру» та приклади жанрового синтезу. Детально представлено характеристику раннього твору Мендельсона – Капричіо ор. 5. Автор дослідження підкреслює блискуче володіння Мендельсоном «усіма премудростями» композиторського письма і наголошує на несправедливій відсутності в науковій музикознавчій літературі згадок про цей віртуозний, як в плані виконавства, так і в плані композиторської техніки, твір.

Аналізуючи Капричіо ор. 118, визначаються основні риси твору та робиться висновок про «чисті» капричіо та його концертний тип.

В контексті жанрових взаємодій автор наголошує на особливо доречному поєднанні жанрів капричіо і фантазії. Розглядаючи принципи змішування жанрів у творчості Мендельсона на основі аналізу Фантазій-каприсів ор.16, дисертантка робить висновки про майстерність композитора поєднувати особливості різних жанрів, таких як капричіо, скерцо, фантазія.

Еволюцію жанру капричіо в творчості Ф. Мендельсона автор пропонує простежити й на прикладі «Блискучого капричіо» для фортепіано з оркестром, де розкриваються особливості перетворення жанру. Чжан Тяньтянь вважає цей твір особливим у творчому доробку Ф. Мендельсона, оскільки він став передвісником, еталоном для композиторів наступних поколінь, зокрема фортепіанної музики Й. Брамса. Водночас, на основі аналізу цього твору дисертантка виділяє важливі ознаки композиторського мислення Мендельсона.

Отже, Другий розділ дисертації Чжан Тяньтянь претендує на самостійне дослідження проблеми еволюції жанру «капричіо» в творчості Ф. Мендельсона, що могло би стати ключовим аспектом у формуванні напрямку дослідницької праці.

Наукову цінність складають наповнення додатків, у яких зібрано копії титульних сторінок видань 24 каприсів Н. Паганіні від 1818 до 2020 року (Додаток Б) та репродукції старовинних і сучасних видань Капричіо ор. 16 Ф. Мендельсона, уривки твору та рукопису композитора (Додаток В).

Сформульовані дисертанткою висновки узагальнюють основні результати музично-теоретичного дослідження проблеми еволюції жанру «капричіо». Матеріали дисертації достатньою мірою висвітлені у наукових публікаціях, пройшли належну апробацію на багатьох конференціях. Автореферат відповідає змісту дисертації.

Разом з тим, доцільними є наступні зауваження та запитання до автора дисертаційного дослідження:

1. В дисертації, тема якої передбачає етапи еволюції жанру інструментального «капричіо», переважає жанрова еволюція в межах творчості окремих композиторів, зокрема, Дж. Фрескобальді та М. Мендельсона, та не приділяється уваги розвитку жанру в класичний період. Можна було б порекомендувати ширше розглянути загальну історичну еволюцію жанру. Отже, виникає питання: як жанр інструментального капричіо розвивався в період класицизму?
2. В роботі недостатньо розкрита роль в розвитку жанру творчості «найвизначнішого майстра музичних каприсів – Н. Паганіні» – автора «24 капричіо» для скрипки соло ор. 1.
3. У переліку творів музичної спадщини Ф. Мендельсона, що пов'язані із жанром «капричіо», зазначене «Блискуче рондо» для фортепіано з оркестром Es-dur, ор. 29 (1834 р.). Розкрийте суттєві риси цього твору, що надають йому право належати до жанрового різновиду капричіо.
4. Автор дисертації в основному досліджує «капричіо» в галузі фортепіанної творчості. Яку інтерпретацію отримав цей жанр у скрипковій музиці XVIII – XIX століть?

Однак вказані зауваження та пов'язані з ними питання не знижують цінності виконаного дослідження, що є цілісним і завершеним, здійсненим на основі аналізу широкої музично-теоретичної бази, творів різних періодів історії зарубіжної музики. Отже, дисертація «Жанрова еволюція інструментального капричіо: від Дж. Фрескобальді до Ф. Мендельсона» відповідає основним вимогам, які висуваються до кандидатських дисертацій, а її автор Чжан Тяньтянь заслуговує присудження наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03 – «Музичне мистецтво».

Офіційний опонент – кандидат мистецтвознавства, доцент

Каплієнко-Ілюк Юлія Володимирівна,

Чернівецький національний університет
ім. Ю. Федьковича,
кафедра музики факультету педагогіки,
психології та соціальної роботи

Підпис: *Каплієнко-Ілюк Ю.В.*
Учений секретар Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича
16.10.2016

